

ІСТОРИОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

УДК 930.1(73):[355.48:327.54“1945/1991”
DOI: 10.31651/2076-5908-2018-1-86-94

БЕСПЕКА Вадим Юрійович,
ад'юнкт штатний
науково-організаційного відділу
Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного, м. Львів
e-mail: vadim12323@ukr.net

АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» (1945–1991 РР.): ОРТОДОКСАЛЬНА ТА РЕВІЗІОНІСТСЬКА ШКОЛИ

У статті розкриті провідні тенденції розвитку історичних та історіографічних досліджень американських наукових шкіл, присвячених «холодній війні» другої половини ХХ століття. Особливу увагу приділено аналізу зародження та формування двох перших наукових течій: ортодоксальної та ревізійоністської. Проаналізовано та порівняно історіографічні роботи представників ортодоксальної та ревізійоністської течій, які найбільш чітко презентують відмінність у пошуках американських науковців щодо подій «холодної війни». Зроблено спробу виокремити основні відмінності в наукових пошуках зазначених шкіл, проаналізувати спільні погляди на розвиток подій «холодного» протиборства.

Ключові слова: історіографія, «холодна війна», ортодоксальна школа, ревізійоністська школа, американська історіографія, США, СРСР.

Постановка проблеми. Під час аналізу подій на міжнародній арені на початку ХХІ ст., прослідковується проявлення конфронтації між США та Російською Федерацією. Її політологи та військові фахівці вже назвали «новою холодною війною». Постає питання: чого чекати світу у цій ситуації? Певні відповіді на це питання можна почерпнути з досвіду «холодної війни» 1946–1991 років.

Актуальність історіографічного дослідження проблеми продиктована передусім тим, що фундаментальні роботи з вивчення американського погляду на «холодну війну» в Україні майже відсутні. Натомість вітчизняна історіографія (так само, як і в інших пострадянських країнах) перенасичена виданнями радянського періоду, які не тільки не об'єктивно висвітлюють досліджувані події, але й нерідко вводять в оману щодо реального стану справ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчать про недостатність і фрагментарність вивчення проблеми американського погляду на протиборство США та СРСР у другій половині ХХ ст. На теренах України дослідження цієї тематики також практично не ведеться, окрім таких істориків-американістів, як М. Бессонова, О. Лисенко, В. Покляцька та ін. Проте їх наукові пошуки лише опосередковано та частково торкаються американської історіографії «холодної війни».

У США існує декілька напрямів наукових підходів присвячених проблематиці виникнення та розгортання «холодної війни». Там поділяють історіографію визначеного періоду на «стару» та «нову». При цьому виокремлюється декілька наукових шкіл першого із зазначених видів історіографії: ортодоксальна, ревізійоністська, постревізійоністська та неоортодоксальна.

Мета дослідження. Проаналізувати шкільні з вивчення цього питання, які найбільш чітко презентують відмінність у пошуках американських науковців щодо подій «холодної війни» ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Зупинимось спочатку на ортодоксальній науковій школі, що виникла в другій половині 1940-х років та активно працювала до першої половини 1960-х. Вона отримала неофіційну назву – «традиційна» в зв'язку з підтримкою офіційної позиції влади. Одним з її основоположників був колишній американський посол в Радянському Союзі Джордж Кеннан. Саме постулати його «довгої телеграми», за твердженнями фахівців, лягли в основу наукових пошуків представників школи. Він стає першим, хто закликає до політики стримування в майбутній боротьбі з Радянським Союзом у одному з своїх найвпливовіших досліджень – «The Sources of soviet conduct» («Витоки радянської поведінки»). На його думку, саме комуністична ідеологія створила глибоке почуття незахищеності у керівництва СРСР, а це, своєю чергою, спричинило експансіоністську політику Радянського Союзу. Автор стверджує: «Ідеологія ... вчила комуністів, що зовнішній світ ворожий, і їх обов'язок в кінцевому підсумку повалити ворожі політичні сили за межами СРСР» [1, 852]. Дж. Кеннан пояснює ворожість радянської ідеології «вбачанням у капіталізмі основної проблеми, а також в неминучості його знищення» [1, 858]. На думку вченого, в принципі не могло бути співпраці між Сполученими Штатами і Радянським Союзом, не говорячи вже про щирість у їх відносинах, оскільки «марксистська ідеологія» повністю викривляла сприйняття світу в СРСР. Аналізуючи період більшовицької революції 1917 року, Дж. Кеннан стверджував: «Більшовики вважали, що тільки вони знають, що добре для суспільства і досягнути цього можна, щойно їх влада буде незаперечною» [1, 855]. З цього твердження можна припустити, що вчений по-перше, пов'язує зародження «холодної війни» з цим періодом в історії Росії. По-друге, визначає джерело радянської невпевненості і її зв'язок з ідеологією. По-третє, чітко розуміє, на які дії більшовики підуть з метою забезпечення живучості своєї влади. В результаті своїх міркувань Дж. Кеннан радить наступний спосіб протидії – знайти «силу і спритність, щоб стримати радянську владу» [1, 862]. На переконання вченого, «радянська політика не відображає ... любов до миру або стабільності» [1, 867]. Він попереджає, що в дискусіях не повинно бути жодних сподівань щодо компромісу між державами, оскільки марксистська ідеологія сприяє почуттю невпевненості у своїх послідовників, що призводить до неширих мотивів. У своїй роботі Дж. Кеннан висвітлює роль Америки як провідного захисника свободи і демократії. Щоб «уникнути руйнування», Сполучені Штати повинні «протистояти росіянам з незмінною завзятістю по кожній позиції, у всіх випадках, коли сподівання на вільний і мирний світ знаходяться під загрозою з боку «залізного кулака» [1, 868].

Погляди Дж. Кеннана поділяв інший впливовий вчений-ортодокс А. Шлезінгер. У своїй статті «Origins of the Cold war» («Походження «холодної війни»») останній теж намагався усвідомити тісний зв'язок ленінської ідеології і радянського почуття незахищеності. Розглядаючи причини «холодної війни», А. Шлезінгер виклав свою думку про те, що «ленінізм і тоталітаризм створили структуру мислення і поведінки, яка зробила повоєнну співпрацю між Росією і Америкою неможливою» [2, 13]. Однак на відміну від Дж. Кеннана вчений виділяє саме постать Й. Сталіна, як першопричину «холодної війни». При цьому А. Шлезінгер більш детально описує характер та особистість Й. Сталіна, а також ту роль, яку він відіграв у визначальних подіях, що призвели до різнополюсності між СРСР та США. Зокрема, він згадує про недотримання Й. Сталіним даного в Ялті слова, наголошуючи, що в 1945 році той мав два задуми: «... внутрішню реконструкцію і розвиток СРСР та зовнішнє розширення кордонів країни» [2, 7]. На думку автора, такі цілі не збігалися з тогочасними пріоритетами Британії і США, які були зосереджені на консолідації планів мирного співіснування післявоєнної коаліції, а також на негайній тактиці припинення війни в Тихому океані. А. Шлезінгер розглядає тему ленд-лізу як причину попереднього напруження. Адже, на його думку, в травні 1945 р. припинення

допомоги від Заходу Й. Сталін сприйняв як «тиск на СРСР» [2, 9]. Слова радянського генсека: «Захід відновив свій старий курс капіталістичного оточення», і тому «у росіян не було вибору, окрім як зміцнити свою безпеку в Східній Європі» [2, 9] американський дослідник називає параноєю [2, 9]. Як розуміємо, дослідник був переконаний, що тільки Й. Сталін міг запобігти початку «холодної війни». Оскільки як ідеологічний і політичний лідер СРСР, він здійснював повний контроль державної політики, і зокрема зовнішньої, та мав безпосередню можливість зафіксувати кращий образ західних держав у свідомості радянських людей. Вчений також розділив думку Дж. Кеннана про боротьбу СРСР із капіталізмом. Зокрема він зазначив: «Сталін і його однодумці були зобов'язані розглядати Сполучені Штати як ворога у зв'язку з тим, що Америка була провідною капіталістичною державою, і, таким чином,... ворожою до Радянської Росії» [2, 12].

Проте на відміну від Дж. Кеннана, А. Шлезінгер вважав, що «холодна війна» була зумовлена комунізмом і особисто керівництвом СРСР в особі його генсека.

Ще один представник ортодоксальної школи – В. Макнейл. У своїй праці «America, Britain, & Russia: their cooperation and conflict, 1941–46» («Америка, Великобританія і Росія: їх співпраця і конфлікт 1941–1946 років») дає докладний і широкий огляд «англо-американсько-російської» співпраці часів Другої світової війни. Він, розглядаючи можливість збереження післявоєнного співробітництва, наполягає на тому, що альянс був введений в оману з самого початку силою комуністичної ідеології, якою була пронизана радянська політика. Так, В. Макнейл вважав, що «Постулати марксистської ідеї заперечують щирість американців і британців» [3, 76]. Ця прірва у поглядах впливала на всі аспекти відносин держав під час війни. В. Макнейл підкреслює неузгодженість основних питань, які стояли перед трьома світовими лідерами наприкінці Другої світової війни і повоєнного існування. Зокрема, він чітко окреслює вимоги Й. Сталіна в Ялті: «1) обсяги допомоги, що він міг би отримати для економічної реконструкції Радянського Союзу; 2) за участь у бойових діях з Японією, повернення територій, втрачених царським урядом; 3) закладання підґрунтя для майбутньої безпеки СРСР» [3, 533]. Дослідник вважає, що Ф. Рузвельт проігнорував наслідки від недотримання вимог радянської сторони. А в їх основі лежав той факт, що «майбутня безпека Радянського Союзу вимагала створення дружніх до нього урядів ... що не могло задовольнити західні держави» [3, 533]. Отже, В. Макнейл, як і інші представники ортодоксальної школи, продовжує засуджувати дії СРСР у Східній Європі, які загрожували б поширенню демократії, а разом з нею й капіталізму: характерно, що при цьому він схвалює зусилля англо-американського пакту проти радянської агресії. Науковець засуджує позицію Й. Сталіна в тому аспекті, що «концентрація влади в його особі була домінуючою характеристикою радянської системи. По суті, переговори були ... неможливі» [3, 79].

Вчений-ортодокс Герберт Фейс у своїй праці під назвою «Churchill, Roosevelt, Stalin: the war they waged and the peace they sought» («Черчілль, Рузвельт, Сталін: війна, яку вони вели, і мир, який вони шукали») суворо розкритикував радянський вплив у Східній Європі. На його думку, будь-які дії Радянського Союзу в цьому регіоні скоріш «...свідчили про небажання довіряти результатам демократичного політичного конкурсу» [4, 563]. Обґрунтовуючи свої позиції, він посилається на збільшення радянських «... країн – сателітів та армій, а також додаткових економічних ресурсів» як способу отримання «сприятливого шансу для комунізму поширити свій вплив» [4, 564]. Водночас він виправдовує втручання Америки і Великобританії у Східну Європу тим, що «...вони були готові поважати права інших народів на вибір», підкреслюючи, що їх дії мали на меті захист власних інтересів.

Характеризуючи ортодоксальну школу, не можна не згадати Томаса Бейлі, який запропонував інший погляд на популярну серед ортодоксів думку у роботі «America faces Russia: russian-american relations from early times to our day» («Америка обличчям до обличчя з Росією: російсько-американські відносини від ранніх часів до наших днів»). Опублікований в 1950 році аналіз Т. Бейлі окреслив російсько-американські відносини,

що починаються з моменту їх зародження у 1809 році. Автор в основному фокусується на дипломатичних проблемах та американському ставленні до них, намагається висвітлити справжню природу «російської загрози» впродовж історії взаємовідносин Росії та Америки.

Т. Бейлі став одним із перших, хто бачив витоки «холодної війни» в неминучих принципових розбіжностях між зазначеними країнами. Дослідник аргументує свою думку тим, що зовнішня політика щодо СРСР проводилась через викривлену американську громадську думку. Водночас вчений стверджував, що американський президент Ф. Рузвельт відомий тим, що приймав рішення, спираючись на дані соціологічних опитувань. Він врахував кількість негативних стереотипів, що передаються суспільству, звинувачуючи засоби масової інформації і навіть урядовців, які відповідали за створення «інформаційних картинок». На думку вченого, якби повідомлення про СРСР не були однотипно засуджувальними, «холодної війни» можна було б взагалі уникнути. На перший погляд, ці погляди не зовсім відповідають позиціям ортодоксальної школи, проте вони все ще мають стереотипність щодо СРСР, чим відповідають її вченням. Це проявляється у тому, що Т. Бейлі спирається на типові для школи події, пов'язані з початком «холодної війни», в тому числі на «Закон про ленд-ліз» і порушення даних Й. Сталіним наприкінці війни обіцянок. Тому, вважає Т. Бейлі, «американці були стурбовані нездатністю Рад погодитися із західним світом у питанні забезпечення миру» [5, 325]. При цьому дослідник згадує, як «... росіяни вперто відмовилися приєднатися до формувань, створених Організацією Об'єднаних Націй...», тим самим відчужуючи себе від світу і зусиль, спрямованих на забезпечення миру [5, 329]. І, посиляючись вже на післявоєнні проблеми Східної Європи, він нарікає на «...радянську темряву, яка спустилася ...» на багато східноєвропейських країн [5, 328]. В кінцевому рахунку, Т. Бейлі теж визнає і зневажає кількість «радянської недовіри та обструкції», які самі по собі могли б визначити хід майбутніх подій.

Однак американська суспільна думка не була однорідною у питаннях походження політичної конфронтації між США та СРСР. Нерідко провідні політичні, наукові діячі дотримувались інших поглядів, про що яскраво свідчать позиції ревізіоністської школи. Її теорію походження «холодної війни» вперше ввів у 1959 році В. Вільямс. У своїй роботі «The Tragedy of american diplomacy» («Трагедія американської дипломатії») вчений висуває прямо протилежну ортодоксальному баченню думку. Аналізуючи американську зовнішню політику з 1890 р., він припускає, що для того, щоб «підтримувати свою свободу і процвітання», Америка прийняла політику «відкритих дверей», спрямовану на закордонне економічне розширення [6, 26]. Таким чином, В. Вільямс стає першим, хто вказує на лицемірство, яким пронизана славетна американська ідентичність, що покликана захищати свободу і справедливість. Він стверджує, що всупереч антиімперіалістичній позиції США їх дії за межами країни нагадують «місіонерську імперію» [6, 47].

На думку, В. Вільямса заохочення Америкою інших країн до самовизначення є лише навіюванням, яке призначене захищати американські бізнес-інтереси. В. Вільямс стверджує: «...ідея, що інші люди повинні копіювати Америку, суперечить гуманному бажанню допомогти їм і твердженню, що вони мають право приймати ключові рішення для себе самостійно». Іншими словами, «американський спосіб вирішення проблем просто не працює для всіх однаково», тому нав'язування американських ідеалів народам інших країн та культур не тільки принижує гідність цих людей, а й порушує саме поняття самовизначення, яке Сполучені Штати нібито підтримують, хоча насправді нічим не відрізняються від засудженого ними СРСР [6, 14].

Головний аргумент В. Вільямса зосереджувався довкола цілей, пов'язаних з політикою «відкритих дверей», в якій, на його думку зібрана вся американська лицемірність. Дослідивши американську зовнішню політику з кінця XIX ст., вчений характеризує природу «відкритих дверей» наступним чином «...наповнена риторикою американської місії із захисту та розширення демократії, але її суть визначена

безпосередніми та специфічними потребами американських бізнесменів». Спроби забезпечити демократію усюди, де це можливо у світі, дозволить ліквідувати торгові і фінансові бар'єри, тим самим створюючи економічну потужність для Америки, яка стане корисною при внутрішньому відновленні, а також допоможе у «подоланні конкурентів» [6, 127].

В. Вільямс також наполягає, що необхідність відродження економіки, після Великої депресії, призвела до розширення політики «відкритих дверей». Наприклад, офіційне визнання США Радянського Союзу у 1933 році разом із щедрими умовами ленд-лізингу, безперечно, давали надію останньому на післявоєнне економічне партнерство [6, 125]. Це вже після війни до Росії виникли підозри, адміністрація Трумена змінила свою політику і почала розглядати Радянський Союз як економічного противника. Отже, В. Вільямс практично робить висновок, що саме агресивний характер американської зовнішньої політики після Другої світової війни змусив СРСР розширювати свої сфери впливу, що своєю чергою зумовлювалось мотивом захисту радянських інтересів.

Згодом американська присутність у В'єтнамі в 1960-х роках стала головним стимулом для виникнення додаткових ревізійських робіт, присвячених витокам «холодної війни». Хоча уряд презентував бойові дії як «необхідне зло», задля запобігання поширення комунізму, та багато американців розглядали війну у В'єтнамі як непотрібне втручання в чужі справи та культуру.

Одними з найяскравіших продовжувачів ревізійської школи були Джойс і Габріель Кольки. У роботі «The Limits of power: the world and the United States foreign policy 1945–1952» («Межі влади: світ і зовнішня політика Сполучених Штатів 1945–1952») вони також досліджують американську зовнішню політику, проте зосереджуються на післявоєнних роках (1945–1952), коли «холодна війна» перебувала в зародковому стані. На їх думку, Сполучені Штати на кінець Другої світової війни були найсильнішою нацією на Земній кулі, яка прямувала тільки до процвітання. Будучи в цьому цілковито впевненими, американські лідери взяли на себе зобов'язання перебудувати решту світу за своїм зразком. Г. Кольки погоджуються з теорією політики «відкритих дверей», яку висунув В. Вільямс. Беручи до уваги можливість, що виникли перед США внаслідок знесення Європи війною, вони після Другої світової війни отримали друге дихання. Історики розкривають необхідність реконструювання «довоєнного світового капіталізму – а саме ліквідацію торговельних і фінансових бар'єрів». Це, на їх думку, призведе до того, що американський бізнес не тільки працюватиме, але й процвітатиме і стане противагою «лівим» політичним рухам, які поширилися по всій Європі» [7, 3]. А оскільки «ліві» і Росія, за їх поглядами, були синонімами, то з огляду на ідеалістичні цілі американського повоєнного світу початок «холодної війни» був неминучим [7, 4].

За твердженням Г. Кольків економічна стабільність у Європі вимагала від уряду США забезпечення політичної платформи – демократії. На думку дослідників, під час відновлення Німеччини та Західної Європи Америка втручалася у вибори цих країн, щоб забезпечити обрання демократичних лідерів, які мали б впроваджувати торговельну політику відповідно до вимог Сполучених Штатів. «План Маршалла» і «Доктрина Трумена» були ще одним прикладом «просвітницького інтересу до себе ... і частиною зусиль упередження комуністичного проникнення шляхом підвищення рівня життя в Європі та відновлення нормальних схем торгівлі, завдяки яким увесь світ досягне процвітання та спокою» [7, 359]. Кольки підкреслюють помилковість цих поглядів, розкриваючи уявлення про радянські плани в той час. «...Хоч російські лідери і говорили про перевершення Сполучених Штатів Росією в продуктивності і споживанні на душу населення ... такі обіцянки залишалися у сфері корисної фантазії радянських керівників «, стверджувало подружжя Кольків [7, 54]. Вони наголошують, що належне державне розслідування діяльності радянських фіскальних органів із легкістю б виявило відсутність загрози з боку «країни Рад». Захищаючи СРСР Кольки пояснюють, що «домінуючою темою в радянських прокламаціях за три роки після війни була можливість і вірогідність

його співіснування із Заходом» [7, 56–57]. Таким чином, вони виключають будь-яку колишню провину, покладену на СРСР до початку «холодної війни», перекидаючи натомість цю прогалину на американську зовнішню політику, що мала економічно-експансіоністський характер.

Продовжуючи тему «відкритих дверей» у дипломатії США ХХ ст. не можна не згадати ще одного історика-ревізіоніста Вальтера Ла Фейбра. І хоча він теж усвідомлює важливість цієї політики як центральної риси зовнішньої діяльності США, його головним аргументом є експансіоністські бажання обох наддержав. В. Ла Фейбр, беручи до уваги ідеологічні та державні відмінності, які завжди поділяли ці дві країни, стверджує, що ця різниця лише підживлювала принципове джерело незворотного конфлікту. Це зумовлено тим, що бажання кожної з країн досягти свого власного зміцнення ще з 1890 року підштовхувало їх до конфронтації. Як і інші ревізіоністи, він стверджує, що цей рік знаменує великі зміни у зовнішній політиці США, яка зробила акцент на розширенні закордонних ринків. Водночас, на думку В. Ла Фейбра, радянська Росія «розвинула імперію, яка була більш політичною, ніж комерційною, та намагалася її контролювати ..., заклавши ринки іноземним бізнесменам» [8, 2]. А отже, як результат цих ігор – битва між політикою «відкритих дверей» та «залізною завісою». Вчений впевнено відкидає думку про те, що Й. Сталін був «параноїдальною і психічно хворою» людиною, суперечлива політика якої привела світ до нової форми війни [8, 20]. Він вважає, що зовнішня політика очільника СРСР демонструвала реалізм, ретельний розрахунок сил і дипломатичну витонченість. «...Пріоритетом Сталіна не була світова революція, а лише російська безпека та власна особиста сила», зазначає дослідник [8, 21]. Ця діяльність відповідала його цілям, які Захід навіть не намагався зрозуміти. Ла Фейбр стверджує, що «дії Сталіна були жорсткими та послідовними, а Трумена занадто заплутаними» [8, 22]. Вчений наводить очевидний приклад: «Сполучені Штати у 1945 р. намагалися проникнути в райони, що Сталін вважав критично важливими для радянської безпеки» [8, 21]. Саме з цих причин, на думку вченого, Кремль мав право ставитись вороже до Заходу.

Учений-ревізіоніст, Амос Перлмуттер, що зосередився на вивченні ролі зовнішньополітичних дій президента США Ф. Рузвельта в подіях, що передували завершенню Другої світової війни. У своїй книзі «FDR and Stalin: A not so grand alliance» («ФДР і Сталін: Не такий великий союз») А. Перлмуттер детально аналізує його політику щодо СРСР. В результаті приходиться до наступного висновку: саме Рузвельт – «великий воєначальник» несе «повну і пряму відповідальність за дипломатичні помилки США під час Другої світової війни» [9, 220]. Він іронізує щодо умов ленд-лізу, стверджуючи, що це «не зовнішня політика», а те, що в кінцевому підсумку створило в радянських очах слабкий образ «американської державності» [9, 217].

На думку вченого, помилкою очільника Білого дому є те, що він пішов на поступки Й. Сталіну щодо післявоєнних Польщі, Німеччини та Далекого Сходу, що продовжують критикувати багато ревізіоністів. Під керівництвом Ф. Рузвельта «Сполучені Штати були стурбованими, перш за все високими цілями, а не питаннями балансу сил в світі», таким чином, ідеалізм їх президента призвів до хибного шляху мирного співіснування в післявоєнному світі [9, 16].

Не лише політичної діяльності очільників США торкаються ревізіоністи при дослідженні походження «холодної війни». Окреме місце тут займає розвиток військових технологій, зокрема поява ядерної зброї. Найбільше цим суперечливим моментом займався історик Гар Альперовіц. Його дослідження «Atomic diplomacy: Hiroshima and Potsdam: the use of the atomic bomb and the american confrontation with the soviet power» («Атомна дипломатія: Хіросіма і Потсдам: використання атомної бомби та американська конфронтація з радянською державою) зосереджується на використанні атомної бомби як військового важеля проти Радянського Союзу. Хронологічні межі рамки його дослідження дуже вузькі, що охоплює найважливіші тижні літа 1945 року – період напередодні Потсдамської конференції. Використовуючи велику кількість первинних джерел,

Г. Альперовіц стверджує, що використання такої зброї проти Японії було, перш за все, продиктоване бажанням продемонструвати американську дипломатичну силу, що була спрямована проти СРСР. Це рішення стало результатом загального консенсусу між урядовими елітами у новоствореній адміністрації Г. Трумена, яка прагнула протистояння з Кремлем, з метою змінити образ американської слабкості часів Ф. Рузвельта. Вчений наводить «Звіти Генрі Стімсона», Військового секретаря США в часи президентства Г. Трумена, за кілька тижнів перед Потсдамською конференцією. У них йдеться про те, що останній навмисне відкладав дату Потсдамської конференції до моменту першого успішного випробування атомної бомби [10, 36–45]. Для Г. Альперовіца створення атомної бомби посилювало зусилля СРСР щодо забезпечення безпеки і викликало реакцію, яку можна було зрозуміти тільки в контексті «холодної війни».

Визначимо головні тези ортодоксальної школи: 1) радянська агресія з точки зору експансіоністської політики в Східній Європі знищила будь-яку надію на мирну співпрацю між СРСР і США; 2) комуністична ідеологія та історія не давали жодної надії на компроміс між капіталістичним і комуністичним устроями; 3) Сполучені Штати прагнуть виключно миру; 4) дії Америки були спрямовані на захист принципів свободи і демократії в усьому світі від комуністичної агресії.

Своєю чергою, аргументи ревізіоністів є антитезами до ортодоксальних постулатів і містять наступні основні твердження: 1) СРСР не несе виняткової відповідальності за початок «холодної війни». 2) Сполучені Штати не були пасивними, а переслідували, і навіть нав'язували власну економічну та ідеологічну програму у відносинах з іншими народами. 3) Політика, прийнята США для поширення демократії та заохочення всіх народів до самовизначення, є лицемірною, оскільки мала приховані мотиви. 4) Ядерна зброя стає джерелом військового тиску на Радянський Союз, і призвела до відповідних контрзаходів. 5) Адміністрації Ф. Рузвельта та Г. Трумена відіграли вирішальну роль у започаткуванні явища, що іменується «холодною війною».

Висновки. Отже, ортодоксальне бачення «холодної війни» займає чільне місце в сучасних наукових дискусіях американських дослідників. Водночас слід зауважити, що незважаючи на використання вченими-ортодоксами значної кількості архівних джерел, державних документів, мемуарів та листів вищого керівництва держави, прослідковується чітка однобічність у поглядах. Тому аналіз ортодоксальної теорії окремо від поглядів інших шкіл не може об'єктивно окреслити проблематику явища «холодної війни».

Також слід зазначити, що на відміну від учасників традиційної школи всі вищенаведені ревізіоністські дослідники – фахові історики. Це дозволяє припустити, що їх теорії є більш об'єктивними та політично незаангажованими. По-друге, існує часовий розрив, який, безсумнівно, також впливає на прозорість теорій. Знову ж таки, здатність проводити ретроспективний аналіз подій є надзвичайно важливим інструментом інтерпретації. Історики-ревізіоністи у своїх наукових пошуках використали дуже широкий спектр джерел для обґрунтування своїх теорій, включаючи радянські архіви. Наприклад, А. Перлмуттер у своїй бібліографії пише про те, що він «... перший західний вчений, який вивчає раніше не опубліковані Архіви Радянського МЗС» [9, 300].

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розгляді неоортодоксальної та постревізіоністської шкіл, що, на нашу думку, в поєднанні з цим дослідженням створить загальну картину розуміння подій «холодної війни» другої половини ХХ ст., допоможе розкрити тенденції розгортання подій у сучасному світі.

Література:

1. George F. Kennan. «The Sources of Soviet Conduct» / George F. Kennan. // Foreign Affairs. – 1947. – 25, no. 4.
2. Arthur S. «Origins of the Cold War» / S. Arthur // Foreign Affairs. – 1967. – 46. – no. 1.
3. William Hardy McNeill, America, Britain, & Russia: Their Cooperation and Conflict, 1941–46 / H. William // New York: JohnsonReprint Corp, 1970.

4. Herbert Feis. Churchill, Roosevelt, Stalin: The War They / H. Feis // Waged and the Peace They Sought (Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1957.
5. Bailey T. America Faces Russia: Russian-American / T. Bailey // Relations from Early Times to Our Day (Ithaca: Cornell University Press, 1950.
6. The Tragedy of American Diplomacy / William Appleman Williams. – New York : The World Publishing Company, 1959.
7. Kolko J. The Limits of Power: The World and the United States Foreign Policy 1945–1952, 1st Ed / J. Kolko, G. Kolko,. – New York : Harper & Row, 1972.
8. Walter LaFeber, America, Russia and the Cold War 1945–1992. – New York : McGraw Hill, 1993.
9. Amos Perlmutter, FDR & Stalin: A Not So Grand Alliance 1943–1945, (Columbia: University of Missouri Press, 1993.
10. Alperovitz G. Atomic Diplomacy: Hiroshima and Potsdam: The Use of the Atomic Bomb and the Confrontation with the Soviet Power / G. Alperovitz. – New York : Simon and Schuster, 1965.

References:

1. George, F. Kennan. (1947). «The Sources of Soviet Conduct». *Foreign Affairs* 25, no. 4 (In Eng)
2. Arthur, Schlesinger. (1967). «Origins of the Cold War». *Foreign Affairs*. 46 no. 1, (In Eng)
3. William Hardy McNeill (1970), America, Britain, & Russia: *Their Cooperation and Conflict*, 1941–46. New York: JohnsonReprint Corp., (In Eng)
4. Herbert, Feis, (1957). Churchill, Roosevelt, Stalin: *The War They Waged and the Peace They Sought*. (Princeton, N. J.: Princeton University Press, (In Eng)
5. Thomas, Bailey. (1950). *America Faces Russia: Russian-American Relations from Early Times to Our Day* (Ithaca: Cornell University Press. (In Eng)
6. William Appleman Williams. (1959). *The Tragedy of American Diplomacy*. New York: The World Publishing Company. (In Eng)
7. Joyce Kolko and Gabriel Kolko, (1972). The Limits of Power: *The World and the United States Foreign Policy 1945–1952*, 1st Ed. New York: Harper & Row. (In Eng)
8. Walter LaFeber. (1993). *America, Russia and the Cold War 1945–1992*, (New York: McGraw Hill. (In Eng)
9. Amos Perlmutter, (1993). *FDR & Stalin: A Not So Grand Alliance 1943–1945*, (Columbia: University of Missouri Press. (In Eng)
10. Gar Alperovitz. (1965). *Atomic Diplomacy: Hiroshima and Potsdam: The Use of the Atomic Bomb and the Confrontation with the Soviet Power*. New York: Simon and Schuster, (In Eng)

BESPEKA V. Yu.,

AMERICAN HISTORIOGRAPHY OF THE COLD WAR (1945–1991): ORTHODOX AND REVISIONIST SCHOOLS

The Actualization of the studying the historiography problem of the Cold War, caused by the emergence of new approaches, attitudes, opened access to new archival data and digital materials of the opposing sides special services. It is appropriate to pay attention to the wide and diverse range of scientific achievements of American researchers due to the fact that the US-Soviet confrontation was not largely covered by Soviet and post-Soviet scholars during confrontation. Unlike the Soviet studies of that time, there are several areas of scientific research devoted to the problems of the origin and deployment of the Cold War in the USA. The main American scientific schools for the first of these periods of historiography are orthodox, revisionist, neo-orthodox and post-revisionist.

Our goal is to analyze and compare the historiographical works of the representatives of the orthodox and revisionist trends. They represent the difference in the search for American scholars on the events of the Cold War of the twentieth century most clearly.

Using of the historical-genetic method allowed us to analyze the development of these scientific schools and causal movement of events and their relationship with the researcher's works. Using the historical – comparative method, we have highlighted the general and distinctive thoughts of orthodox and revisionist scientific trends.

It has been found that despite the use of a significant number of archival sources, government documents, memoirs and letters from top leaders of the state by orthodox scholars, there is a clear one-sidedness in views. In turn, unlike the participants of the traditional school, revisionist researchers are professional historians. This suggests that their theories are more objective, and politically unbiased. Secondly, there is a time gap, which undoubtedly also affects the transparency of the theories. Again, the ability to conduct a retrospective analysis of events is an extremely important tool of interpretation.

Revisionist historians have used a very wide range of sources to substantiate their theories, including Soviet archives, in their scientific research.

The research originality is based on using only the original of the American publications of these researchers and representatives of scientific schools on the study of the phenomenon of the Cold War.

Prospects for further research we see in the consideration of the neo-orthodox and post-revisionist schools, which in our opinion, combined with this study, will create an overall picture of the understanding of the events of the Cold War. It will help uncover trends in the modern world.

Key words: *historiography, Cold War, orthodox school, revisionist school, American historiography, US, USSR.*

*Надійшла до редакції 20.11.2018
Затверджена до друку 27.11.2018*

УДК 94(477)“1941/1944”:343.21:352.07

DOI: 10.31651/2076-5908-2018-1-94-100

ІВАНЕНКО Аліна Олексіївна,
докторант ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницького державного
педагогічного університету імені
Григорія Сковороди»
e-mail: alina.a.ivanenko@gmail.com

НОРМАТИВНА ПРАВОТВОРЧИСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ НА ПОЧАТКОВОМУ ПЕРІОДІ ГІТЛЕРІВСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ДОКУМЕНТАЦІЇ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ УПРАВИ)

Соціальне життя у період окупації не припинялося, адже, утворювалися і розпадалися сім'ї, народжувалися діти та помирали люди, вчинялись злочини та правопорушення. Тому місцеві управління зосередили свою увагу на створенні нової нормативно-правової бази. Аналіз діяльності місцевих органів влади у створенні нормативної бази з врегулювання правопорушень, які за своїми ознаками наближались до злочинів чи були такими за своєю правовою сутністю.

Проект Тимчасових кримінальних правил міста Києва, створеного Київською міською управою восени 1941 р., він був достатньо розірваним і нецілісним, та загалом схожий на радянську модель Кримінального кодексу. Не всі види злочинів були зазначені у даному Проекті. Документ поділявся на Загальну та Особливу частину, та відповідно на 9 розділів, в яких зазначались визначення деяких видів найбільш розповсюджених злочинів та передбачені покарання за них.

Ключові слова: *Проект Тимчасових кримінальних правил, злочин, покарання, відповідальність, стаття, штраф, позбавлення волі.*

Постановка проблеми. Період гітлерівської окупації України із його безпрецедентними умовами життя місцевого населення є найбільш складним у вітчизняній історії. Але соціальне життя у цей період таки не припинялося, адже, утворювалися і розпадалися сім'ї, народжувалися діти та помирали люди, вчинялись злочини та правопорушення. І факт окупації не міг припинити цих природних процесів. Тому як німецька так і місцева влада мала врегульовувати ці питання. А використати радянську чи німецьку нормативно-правову базу у її так би мовити «чистому» й «недоторканому» вигляді по-суті було неможливо з різних причин. Тому на початковому періоді окупації місцеві управління й зосередили свою увагу на створенні нової